

אברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
"זה יוסף שהיה אב בחכמה" (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת ויגש תשפ"ג • שנה ב' - גליון ק"ה • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

אוצרות יוסף

ויגש אליו יהודה וגו' בי אדני (פד, יח).

בכל מקום שיש הוספה באה עמה הודאה ומכאן הקשר בין יוסף ויהודה

איתא במדרש (ב"ר צג, ב), הדא הוא דכתוב (איוב מא, ח) 'אחד באחד יגשו וגו' רוח לא יבא ביניהם', אחד באחד יגשו' - זה יהודה ויוסף כו'.

ונראה ענין התאמות יוסף ויהודה יחד, דהנה אנו מוצאים היות ההודאה לו יתברך היא מדרגה חמישית בקדושה, שכן ברכות שבח דתפלת שמונה עשרה, דהם שלש ברכות הראשונות ושלוש האחרונות, כמבואר שלהי אין עומדין (ברכות לד), הנה הברכה החמישית בברכות השבח הוא 'מודים' אנחנו לך (עין שער הכוונות דרושי העמידה דרוש ו), וגם בכתוב (דברי הימים א כט, יא) 'לך ד' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, נחשב ההוד בחמישי', והכוונה על ההודיה כנ"ל, והיינו גם כן דההודאה היא מדרגה חמישית בקדושה.

והנה, הוספה בקדושה יש עמה ענין ההודאה, שעל כן 'ההוספה' על ירושלים הוא בלחמי 'תודה', כמבואר בש"ס שבועות (טו). וזהו גם כן הענין דהפודה מעשר שני ונטע רבעי והקדש, צריך להוסיף חומש (ויקרא כו, יג לא; מעשר שני פ"ה מ"ה), דפדיון הקדושה ענינו הודאה גם כן, וכדדרשינן ריש כיצד מברכין (ברכות לה). קרא (ויקרא יט, כד) ד'קודש הלולים לד', עיין שם דדריש תיבת הלולים כמו חילולים, על חילול נטע רבעי, ומבואר שם ברשב"א (ד"ה הא מבעי) דאין כוונת הדרש לשנות המלה מהלולים לחילולים, רק הכוונה דחילולו הוא חילולו, עיין שם היטב. הרי דפדיון הקדושה ענינו חילול והודאה לו יתברך, ועל כן בהיות ההודאה מדרגה חמישית, לכן לשיטתה ענין החמישי חייבה תורה להוסיף חומש בהפדיון, וההוספה בקדושה יש עמה ענין ההודאה, ולכן ההוספה הוא חומש, דענינו מדרגה חמישית בקדושה דהוא ההודאה, ודו"ק היטב.

ועל כן, היות כי יוסף שמו מורה עליו דענינו הוספה, ויהודה ענינו הודאה, כנאמר (לעיל כט, לה) 'הפעם אודה את ד', וכן בבראשית רבה (עא, ה) לאה תפסה פלך הודאה תחלה, לפיכך יצאו ממנה כל בעלי הודאה, וחשב שם יהודה ודוד ודניאל, על כן זהו ענין התאמותם, כי ההוספה וההודאה מתאימים יחד.

וזה גם כן ענין שני המשיחין, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, היינו משיח בן יוסף - הוספה, ומשיח בן דוד דאתי מיהודה - הודאה. וכן דוד ענינו הודאה וכנ"ל, וכן שמו דוד הוא הודיה, וכמדרש (ילקוט שמעוני שיר השירים רמז תתקפח) על הפסוק (שיר השירים ד, ד) 'כמגדל דוד צוארך', זה המקדש שנתנו בו הודיה למקום, היינו דדריש תיבת דוד

מלשון הודיה, ועל כן נקרא המקדש מגדל דוד על היות ענינו ההודיה.

וזהו דאיתא בסוכה (בב), שכשרואה משיח בן דוד למשיח בן יוסף שנהרג, אומר רבונו של עולם איני מבקש ממך אלא חיים כו'. והיינו דכשרואה משיח בן יוסף נהרג, היינו דיש ביטול אל ההוספה, אומר איני מבקש אלא חיים, שכל מה שיותר על החיות הכל הוא הוספה, ודו"ק היטב.

וזהו הכוונה, 'עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים' (תהלים פא, ו), דפירוש 'בצאתו' וגו' היינו בצאתו מבית האסורים למלך על ארץ מצרים, וכמו שנאמר (קהלת ד, יד) 'כי מבית האסורים יצא למלך', ויוצא מבית האסורים הוא אחד מארבעה שצריכין להודות (ברכות נד, ד), ועל כן ניתוסף ה' בשמו על שם ההודאה, כי ההודאה ענינו החמישי - ה', ולכן נעשה שמו 'יהוסף', וזהו 'עדות ביהוסף שמו בצאתו' וגו', וזה גם כן ענין השם יוסף, היינו יוסף הוא הוספה, והה' הודאה, והוא התאמות ההוספה עם ההודאה, ודו"ק.

גליוני הש"ס

סוכה כו.

וישלח את אחיו וגו' ויאמר אלהם אל תרגזו בדרך (פד, כד).

תמיהה בדברי מהרש"א
שהולכי דרכים פטורים מן המצוות
פירש רש"י, אל תתעסקו בדב הלכה שלא תרגז עליכם הדרך. ועיין בחידושי אגדות למהרש"א תענית (י: ד"ה אל תרגזו אל תתעסקו) שכתב: ונראה פירוש הכתוב לפי הדרש, דאמר להם אל תרגזו ותעיינו בדבר שנצטויתם בדרך, דהיינו דברי תורה, שהולכי דרכים פטורים מן המצוות, אבל חייבים בדברי תורה, כמו שכתוב (דברים ו, ז) 'ודברתם בם וגו' ובלכתך בדרך' וגו', עכ"ל.

והם דברים תמוהים, דלא מצינו הולכי דרכים שיהיו פטורים מכלום, מלבד מסוכה מטעמא דתשבו כעין תדורו (עין סוכה כו. ורש"י ד"ה הולכי דרכים), ואם כוונתו שאין בידם לקיים דבר בהליכה בדרך (מלבד דברי תורה שאפשר לדבר ולעייין בתורה עם ההליכה), לא יכול על המנע האפשריות לשון 'פטורים'.

הפטרת ויגש

אוצרות יוסף

מאמר לבנה, מאמר דוד

וְדוֹד עֲבָדֵי נְשֵׂיא לְהֵם לְעוֹלָם (יחזקאל לו, כה).

משיח הוא מזרע דוד ונקרא 'דוד'
כי ספירת המלכות היא שלו בתכלית

כבר הביאו אומרים ז"ל בראש השנה (כה). אמר ליה רבי

לרבי חייא, זיל לעין טב וקדשיה לירחא, ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים, עכ"ל הגמרא. הרי שדוד הוא סימן לקידוש החודש, ונודע (עין זוה"ק וירא צט; זוה"ה וישב מט); דודו היא מרכבת המלכות. ובחכמת האמת (עין שערי צדק דף ג. ד"ה חדש; ספר הקנה, קראקא תרנ"ד דף פה. ד"ה וגם) נודע יותר, אשר כל עיקר ענין קידוש החודש הכוונה בו לספירת מלכות שלמעלה, והקידוש הוא בלבנה התחתונה מפאת היות הלבנה התחתונה רומזת לה (עין ברית כהנות עולם מאמר תרי"ג פרק ט). והדברים מבוארים בארוכה בחכמה הזאת (עין ריקאנטי פרשת פנחס כה, ב ד"ה ובעבור).

והוא הדבר אשר ציוה רבי לרבי חייא לשלוח לו לסימן דוד מלך ישראל חי וקים, והוא מדבר בתחתונים ורומז בעליונים (עין זוה"ק וישב קצב), והכוונה לספירת מלכות שלמעלה, והיא מכוונה 'דוד' מפאת היות דוד התחתון מרכבה לה (שם ח"ב רעו; שם ח"ג שב). ועל כן תיאר במאמרו זה את דוד בתואר 'מלך ישראל', ולא הספיק לו לצוותו לשלוח לסימן 'דוד חי וקים', רק אמר 'דוד מלך ישראל' וכו', וכל זה עבור היות הכוונה לספירת המלכות, ולכן הזכיר התואר 'מלך ישראל' דייקא (עין ריקאנטי שם; שושן סודות אות רצב).

דוד ובניו לא השיגו תכלית
ספירת המלכות עד לימות המשיח

והנה תבין מזה כי גם דוד המלך ע"ה אם שהיה מרכבת המלכות (עין זוה"ק וירא צט), והמשיך זאת המדה לעולם (שם לך לך פז). [כי כל אחד משבעה אנשים - אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף דוד - המשיך כל אחד מהם את המדה שלו לעולם, כי אברהם המשיך מדת החסד לעולם, ויצחק מדת הגבורה, וכן כולם, וכנודע בחכמה (שם ח"ב רעו; שם ח"ג שב)]. והנחילה לבניו עד עולם.

וזהו הענין מה שניתן מלכות ישראל לדוד ולזרעו עד עולם (ראה שמואל ב כב, נא; תהלים יח, נא), עם כל זה בין דוד ובין בניו לא השיגו עדיין המדה הזאת בתכלית השלימות, כיון שהתגלות השלם של המדה הזאת תהיה רק לימות המשיח (עין זוה"ק נח עג; שם נשא קל), ורק המלך המשיח אשר יעמוד א"ה במהרה ומזרע דוד, ואז יהיה התגלות הגמור של המדה הזאת, הנה אך הוא אשר יזכה במדה זאת זכיה שלימה.

והוא סוד אמרם ז"ל בבראשית רבה (צט, ה) על הכתוב (בראשית מט, י) 'עד כי יבא שילה' - עד שיבוא מי שהמלכות שלו כו' [וכן הוא בתרגום וברש"י (ד"ה עד) על הכתוב הנ"ל, עיין שם], היינו משיח שהוא מזרע דוד. ונקרא דוד (עין מדרש משלי יט, כא), וכמו שכתוב (יחזקאל לו, כה) 'ודוד עבדי נשיא להם לעולם'. ואנו מתפללים עליו 'את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח', והכוונה שספירת המלכות הוא שלו בתכלית.

תורה שנסמך על מראית עינינו להעניש כיון שאין המראית העין ברור].

משיח לא למראה עיניו ישפוט'
דבריו יהיו ברורים ומוחלטים

ואולם המלך המשיח שיבוא במהרה בימינו אמן, דכתב ביה (ישעיה יא, ג) 'לא למראה עיניו ישפוט ולא לְמִשְׁמַע אוֹזְנוֹ יוֹכִיחַ', וכל דבריו יהיו ברורים - לא מסופקים ולפי מראית העין לבד, לכן שפיר לא יסמוך על קל וחומר - מחשש פירכא - עד שיתגלה לו מן השמים שהקל וחומר אמיתי ואין עליו פירכא, וזהו שיאמר לו הקדוש ברוך הוא 'קבל מהם'.

לק"ו שנשאו כוש יש פירכא
ולכן הוצרך להוראת הקב"ה

שוב עיניתי בחידושי אגדות במהרש"א שם (פסחים ד"ה כסבור) וראיתי שכתב, וז"ל: ואמר דנשאו כוש קל וחומר בעצמם - ומה הללו שנשתעבדו כו'. קל וחומר פריכא הוא, דמה למצרים שקיבל מהם - משום דאכסניא עשו לבניו. וכהאי גוונא מצינו כמה קל וחומר, כגון 'ואיך ישמעני פרעה' (שמות ו, יב), עכ"ל ז"ל. ונראה דכיוון ז"ל גם כן לתרץ קושיא הנ"ל - דלמה יוצרך שיאמר לו הקדוש ברוך הוא לקבל, תיפוק ליה משום קל וחומר. ועל זה תירץ דקל וחומר פריכא הוא.

מדוע הוצרך לומר למשיח
שלא יקבל דורון מרומי

ויש ראייה לדברי המהרש"א ז"ל, מהא דאמר בגמרא שם עוד, נשאה מלכות עכו"ם קל וחומר בעצמן, ומה הללו שאין אחיהן - כך, אנו שאנו אחיהן לא כל שכן, אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל 'גער חית קנה' (תהלים סה, לא) - געור חיה כו'. וקשה גם כן דלמה יוצרך כאן שיאמר הקדוש ברוך הוא שלא לקבל, הא גם מכוש לא קיבל עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא 'קבל' - ואף על גב דאיכא קל וחומר, ואם כן הרי גם מאלו לא יקבל עד שיאמר לו לקבל, ואם כן הרי די שלא יהיה נאמר לו כלום וממילא לא יקבל.

ואולם למהרש"א הנ"ל ניחא, דקל וחומר דכוש הרי היה עליו פירכא - דמה למצרים שעשו אכסניא כו', ועל כן הוצרך שיאמר לו לקבל, מה שאין כן קל וחומר דעכו"ם דהוא מכוש - ומה אלו שאין אחיהן כו', אם כן הרי אין כאן פירכא, ועל כן שפיר היה משיח סומך על הקל וחומר לקבל, ושפיר הוצרך שיאמר לו שלא לקבל. וכן כתב המהרש"א שם (ד"ה נשאה), וז"ל: הכא וודאי דליכא פירכא - אי מכוש נשאה קל וחומר, עכ"ל ז"ל. ונראה פשוט שכיוון להנ"ל - ליישב מדוע בכוש הוצרך שיאמר לו לקבל, ואילו בעכו"ם הוצרך להיפוך שיאמר לו שלא לקבל, ממה נפשך כו', ועל זה תירץ דקל וחומר דכוש היה קל וחומר פריכא וקל וחומר דעכו"ם לאו קל וחומר פריכא הוא.

ולשון המהרש"א שכתב 'אי מכוש נשאה' כו', קצת אינו מדוקדק, דהא ודאי מכוש נשאה קל וחומר, דאי ממצרים אם כן הרי איכא גם כן פירכא - דמה למצרים שעשו אכסניא, ואם כן אכתי למה הוצרך להאמר שלא לקבל, ויש ליישב ואין להאריך.

ובגוף הקושיא דלמה יוצרך להאמר שלא לקבל, יש לומר דעבור העדר הקבלה לבד לא היה נצרך להאמר באמת, רק דקרא ד'גער חית' כו' הוא יותר מהעדר קבלה, דגערה הוא יותר משב ואל תעשה דהעדר קבלה, ועל כן שפיר יוצרך להאמר.

"אמר לו הקב"ה למשיח, קבל מהם, אכסניא עשו לְבַנֵי בְּמִצְרַיִם"

מדוע לא ילמד משיח קל וחומר ממצרים לכוש לקבל גם מהם דורון
הלא קל וחומר דאורייתא וניתן להידרש

~ מתוך: בית האוצר מערכת א כלל נו ~

הטעם שלא דרש משיח ק"ו בעצמו לכוש

ועיין עוד בפסחים (ק"ה): עתיד מצרים שתביא דורון למשיח, כסבור אינו מקבל מהם, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשיח, קבל מהם, אכסניא עשו לְבַנֵי בְּמִצְרַיִם, מיד 'איתני חשמנים מני מצרים' (תהלים סה, לב). נשאו כוש קל וחומר בעצמן, ומה הללו שנשתעבדו בהן - כך, אני שלא נשתעבדתי בהן - לא כל שכן, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל מהם כו'.

וקשה גם כן, דלמה יוצרך שיאמר לו הקדוש ברוך הוא לקבל מהם, הא כיון דיש כאן קל וחומר אם כן מאליו יש לו לקבל מפני הקל וחומר, דקל וחומר דאורייתא וניתן לידרש.

ק"ו ניתנה לידרש ואין חוששין לפירכא
דאין לדיין אלא מה שעניני ראות

והנה לדעת הקובץ הנ"ל דטעמא דאין עונשין מן הדין משום דשמא יש פירכא על הקל וחומר, אם כן הא קחזינן דכל קל וחומר מוחזק בספק שמא יש עליו פירכא, אם כן הרי קשה באמת דמדוע ניתנה מדת קל וחומר לידרש - כיון דאינה ברורה. אלא דאינה קושיא, דכל כי האי גוונא אמרו אין לו לדיין אלא מה שעניני ראות (סנהדרין א), וכיון דלפי מראית עין שכלנו אין אנו רואין ומוציאין כעת שום פירכא על הקל וחומר, שפיר יש לנו דרון על פי הקל וחומר [מלבד בעונשין - דגזירת הכתוב דאין עונשין מן הדין (עין מכות ה:), ולא רצתה

'אין עונשין מן הדין' - כי יש לחוש לפירכא

בספר הקובץ על הרמב"ם הלכות עבודת כוכבים (פ"ו ה"ד ד"ה ע"ג) הביא טעמא דאין עונשין מן הדין - מחשש פירכא, וכתב וז"ל: וכמו שכתבתי לפרש הא דאמרין בגמרא סנהדרין (ז, א), דאין מעמידין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מקל וחומר, ומקשים התוספות (ד"ה שיודע) מה לנו בפלפול של הכל.

אמנם היינו טעמא, משום דסנהדרין דנין והורגין, אם כן לפעמים יענישו גם מקל וחומר - אם הוא גילוי מילתא (עין שם ע"ג), אבל אם אין להם קבלה בבירור שקל וחומר זה הוא גילוי מילתא בעלמא, אי אפשר להם לענוש, אף על פי שנראה להם קל וחומר ברור ולא ידעו שום פירכא על זה, אף על פי כן אסור להם לענוש, אולי יש פירכא נעלמת מאתם. ובוה מורה להם מה שיודע לטהר את השרץ מקל וחומר, וידע בעצמו שיש לרון קל וחומר אף על פי שאינו אמת, וזוהי יבין בעצמו שלא לענוש מן הדין, עד כאן דבריו - דברי פי חכם חן.

המקרא מוחזק ק"ו דמעלת יסורין
- לומר שאין עליו פירכא

והנה כבר כתבתי למעלה (בית האוצר שם אות ט), אהך דשבת (פ"ג) - נשא משה קל וחומר בעצמו כו' והסכימה דעתו לדעת המקום כו'. וכתבנו דאף על גב דקל וחומר בלאו הכי ניתן לידרש ודאורייתא הוא - וכקושיית התוספות שם (ד"ה ומה), עם כל זה יש תועלת בהסכמה - לדעות אלו דטעמא דאין עונשין מן הדין מחשש פירכא, ואם כן הרי כל קל וחומר נחשב למסופק ולא לדין ברור, דהא חיישין שיש עליו פירכא, ועל כן זהו ענין ההסכמה, שנתגלה לו שהקל וחומר שדן הוא קל וחומר אמיתי ואין עליו פירכא.

והנה על דרך זה יש לי ליישב גם קושיית

הספר מגיד תעלומה בברכות (ה. ד"ה ק"ו), דאמר תם 'אשרי הגבר אשר תיסרנו וגו' ומתורתך תלמדנו' כו' (תהלים צד, יב) - דבר זה 'מתורתך תלמדנו', קל וחומר משן ועין, ומה שן ועין שהן אחד מאיבריו של אדם - עבד יוצא בהן לחירות, יסורין שממרקין כל גוף של אדם - על אחת כמה וכמה כו'. והקשה בספר מגיד תעלומה הנ"ל, דאם כן כיון שיש כאן קל וחומר אם כן למה לי קרא ד'ומתורתך תלמדנו', הא קל וחומר דאורייתא הוא וניתן לידרש, עיין שם, והיא כעין קושיית התוספות דשבת הנ"ל.

ולפי הנ"ל יש לומר גם כן, שבא הכתוב להשמיענו שהקל וחומר הוא קל וחומר אמיתי ואין עליו פירכא, והוא תועלת להמתיישר ביסורין חלילה, שידע וודאי שעונותיו מתכפרים ויתנחם מיסוריו. ואילו מפאת הקל וחומר - עדיין היה מסופק שמא אין הקל וחומר אמיתי ויש עליו פירכא, ודו"ק ונכון בסיעתא דשמאי.

"ברוב חסדך אבוא ביתך"

מדוע משבחים את השי"ת בתואר 'אלקי ישראל' ולא אלקי המלאכים | גדולים בני ישראל ממלאכים בכך שיכולים לגמול חסד לחבריהם | 'ויגש אליו יהודה - הגשה לתפלה' על ידי מצות 'ואהבת לרעך כמוך' | כל עניין התפילה הוא חסד מאת השי"ת - ונעשים ראויים לה על ידי עשיית חסד

כסא ממלכתו "בעיר העדינה" קראקא יצ"ו, נשא דברים נפלאים¹ לרגל מעמד חנוכת הבית לבית המדרש שנבנה בעיר מעזבוננו ועל פי צוואתו של הנגיד ר' שלמה דייכעס ז"ל², וכה אמר:

"כי עניין התפלה - שבשר ודם יעיז לבוא ולהתפלל לפני היוצר כל עולמים יתברך, הנה הוא חסד גדול מאת השם יתברך שהרשה אותו על כך ועוד הוא מצוה לעשות כן (עיי' רמב"ם הלכות תפלה פ"א ה"א), כמו שנאמר (תהלים ה, ח) 'ואני ברוב חסדך אבא ביתך', כי הוא רב חסד מאת השם יתברך שהרשה את האדם לבא אל ביתו ולהתפלל לפניו.

ועל כן, הבא להתפלל ולהשתמש בחסד הזה של השם יתברך, הנה ראוי לו לראות איפוא להיות ראוי לחסד הזה. ומה יש לאדם לעשות שיהיה ראוי לחסד ד', הנה יש גם לו לעשות חסד - ועל ידי זה הוא ראוי לחסד ד', ועושה השם יתברך גם עמו חסד. כמו שאמרו בש"ס שבת (קנ"א), 'ונתן לך רחמים ורחמך' (דברים יג, יח) - כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים. וכך בחסד - כל המתחמד עם הבריות מתחמדין עמו מן השמים. ועל כן על ידי שהאדם עושה חסד, ראוי הוא גם כן לחסד הזה - להיות בא ומתפלל לפניו יתברך.

וזהו בגמרא בבא בתרא (י, ב), רבי אלעזר יב פרוטה לעניא והדר מצלי, דכתיב (תהלים יז, טו) 'אני בצדק אחזה פניך'. שרק על ידי התחסדות - שמתחסד עם העני, נעשה ראוי לחסד הזה שיהיה לו רשות לשחרר פני היוצר כל עולמים יתברך.

וכן מבואר בישיעה (נח, ט-י), כי החסד שהאדם עושה גורם להתקבלות התפלה, וכמו שנאמר שם 'אז תקרא וד' יענה תְּשׁוּעָה ויאמר הנני', אימתי - אם תסיר מְתוֹכְךָ מוֹטָה שלח אצבע ודבר אָוֶן, ותפק לרעב נפשך ונפש עננה תשביע', היינו שלא לבד שלא תריע לחבירך, רק עוד 'ותפק לרעב נפשך' - שתעשה חסד להשביע רעבים ועניים³.

על כך אות כבוד מאת הקיסר שניתנה בדרך כלל לשרים ורוזנים גדולים. נפטר ביום כ"ה תמוז שנת תרמ"ג לפ"ק.

לאחר פטירתו, בנו צאצאיו של רבי שלמה דייכעס בית הכנסת ברובוב Brzozowa 6 בקראקא, על פי צוואתו של אביהם שהועיד לשם כך סכום נכבד מעזבוננו. בית המדרש נחנך בשבת הגדול שנת תרע"א, ורבינו נשא שם את דרשת שבת הגדול, לרגל חינוך בית המדרש. רבינו כותב על כך (שם): "דאג לנפשו להשאיר לו מצוה קבוע לדורות, ובנה בית המדרש קבוע לדורות. ועתה באו המשתתפים בהניין הזה, בסיוע כחות של יוצאי חלציו של המנוח רבי שלמה דייכעס ע"ה, ובנו בית תפלה המפואר הזה, ויפיו אותו עד מאוד, ועוד חיברו לזה גם כן עניין גמילות חסדים, וראו שישאר מן הממוון שהתנדבו לזה גם כן סך מסוים לגמילות חסדים - לעשות חסד עם ישראל".

ו) וראה שם עוד בארוכה המשך דברי רבינו הנפלאים, שהחסד מביא את האדם למדרגת בית הכנסת, לבית המקדש ולקדשי הקדשים.

טובה לאדם מבני ישראל, כי לא רצית להפסיק מן התפילה. לפעמים כשנצרך לעשות טובה ליהודי, צריכים אפילו בברכות קריאת שמע, ויש אומרים אפילו בין גאל ישראל לשמונה עשרה!⁴.

ידועה לכל הוראתו בקדושה של האר"י הקדוש ז"ל (שער הכוונות, דרושי ברכת השחר, ומובא במגן אברהם ריש סימן מז), ש"קודם שיסדר תפילתו בבית הכנסת, מפרשת העקידה ואילך, צריך שיקבל עליו מצות 'ואהבת לרעך כמוך', ויכוין לאהוב כל אחד מישראל כנפשו, כי על ידי זה תעלה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי".

ובספר 'יביד הזהב' להרה"ק רבי ישראל דוב בער גילערנטער זצ"ל מיאשיניצא⁵ (בפרשתנו, על הפסוק ויגש אליו יהודה), מעמיס ענין זה של קבלת מצות 'ואהבת לרעך כמוך' לפני התפילה, בדברי המדרש בפרשתנו (ב"ר צג, ו): "ויגש אליו יהודה..." רבנן אמרי, הגשה לתפלה - ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלקי וגו' (מלכים א, יח, לו)".

וזו לשונו: "הנה קודם התפלה צריך אדם לחשוב ברוממות אל יתברך ובאהבת ישראל, כמו שתקנו חז"ל לומר קודם התפלה 'הריני מקבל עלי מצות עשה של 'ואהבת לרעך כמוך', על כן הורה לנו הכתוב בכאן ואמר 'ויגש אליו יהודה', ורצה לומר כל איש יהודי אשר רוצה לגשת אל עבודת הקודש זו התפלה, צריך לחשוב ב' אהבות מקודם, אהבת השם ואהבת ישראל. וזהו 'ויאמר בי אדני', 'ויאמר' לשון אהבה, כמו שאמר הכתוב 'את ה' האמרת', ורצה לומר שצריך לאהוב ב' אהבות, היינו ב', שהוא ראשי תיבות בני ישראל, 'אדני', והוא אהבת השם...".

רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל ז"ע, בימי שבתו על

סיפר הרה"ק רבי שמואל מקאמינקא זי"ע⁶ מה שבדידיה הוה עובדא:

יום אחד כשהכין את עצמו בהכנה דרבה להתפלל תפילת שחרית, הלך אנה ואנה אחוז שרעפים במחשבות טהורות וקדושות לקראת התפילה.

באמצע הכנותיו ניגש אליו יהודי אחד וביקש ממנו שיואל בטובו לבוא עמו עכשיו, כדי לעשות לו איו טובה. הרה"ק מקאמינקא שלא רצה להפסיק מעבודתו בקודש, ענה לו: "כעת אני עומד באמצע ההכנה לתפילה, ואיני יכול לעזור לך עד שאתפלל, אך תיכף לאחר התפילה אשתדל לעשות לך את מבוקשך".

רבו הרה"ק רבי משה מטשודנוב זי"ע⁷ הבחין בכל הנעשה, וקראו אליו ואמר לו: "הנה כתוב בתהלים (עב, יח) 'ברוך ה' אלקים אלקי ישראל', אנו משבחים ומהללים את הבורא יתברך שמו שהוא אלקי ישראל. ויש להתבונן בזה, מדוע לא נשבח אותו שהוא אלקי המלאכים ואלקי השרפים ואלקי האופנים, הלא זה מראה גדלות הבורא הרבה יותר, ובמקום זה אנו בוחרים לשבח אותו שהוא אלקי ישראל, שהם בני אדם קרוצים מחומר, בני אדם הזקוקים לגשמיות כדי להתקיים עלי אדמות.

"ובר מן דין, הבה נעשה חשבון, הלא אפילו אם יעמוד אדם כל היום וכל הלילה ויאמר שיר ושבח לבורא יתברך, לא יוכל לשבח את ה' כמו מלאך, שהרי יש מלאך אחד שיש לו אלף פיות, ובכל פה הוא משבח באלף לשונות, ובכל לשון הוא מהלל ומקלס להקב"ה באלפי אלפים של שבח, מה שאינו כן בבן אדם, אלא על כרחך משום שיש דבר אחד גדול שיש בישראל, והוא דבר זה שיכול לעשות טובה לחבירו, מה שאינו שייך במלאכים, וזהו כל השבח של אלקי ישראל".

הפטיר המגיד מטשודנוב את תוכחתו: "לכן לא מן הנכון היה מה שהזנחת ענין גדול כזה של עשיית

1) תלמיד מובהק להרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפסא זי"ע בעל 'אוהב ישראל' ולהרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע בעל 'קדושת לוי'. דברי תורתו ותולדותיו נדפסו בספר 'בית שמואל' (חיפה תשל"ו).

2) תלמיד מובהק להרה"ק הרבי ר' בער זי"ע המגיד ממעזריטש ולהרה"ק בעל 'תולדות יעקב יוסף מפולנאה זי"ע. תולדותיו נדפסו בקובץ 'היכל הבעש"ט' גליון טו עמוד צא-צח.

3) כ"ק האדמו"ר מראחמיסטריווקא שליט"א מארה"ב מספר, שהחסיד המפורסר ר' בן ציון קרינפוס ז"ל, שהיה מחסידי ולאטיפולי, היה שתדלן ועסקן נמרץ בימי מלחמת העולם הראשונה למען אחיו בני ישראל. באחד הימים הודיעו לו שהגה"צ רבי יצחק נחום טווערסקי זצ"ל משפיקוב, אבד"ק ראווה וחתן הרה"ק מהר"ד מבעלזא זי"ע, נתפס בידי הרשעים הרוסים, וביקשו ממנו שילך ויעשה השתדלות מרובה כדי לשחררו. השליחים הגיעו אל ר' בן ציון כאשר עמד באמצע תפילת שחרית, ובאותו הרגע נזכר במעשה

4) נדפס בספר 'אוצרות יוסף' - דרשות חלק א, דרוש ו.

5) הנגיד ר' שלמה דייכעס ז"ל נולד בשנת תקס"ה בעיר קראקא לאביו רבי אהרן ז"ל. הוא שימש במשך שנים רבות כסגן ראש ראשי הקהל בקראקא ויועץ בית המועצה העירוני. רבינו העיד עליו (שם), ש"היה איש ירא ומקיים מצוות התורה ועשה צדקה בממונו". התפרסם במיוחד בזכות תרומה גדולה שנתן להקמת בנין בית החולים היהודי בעיר, וקיבל

של המגיד מטשודנוב, על כן גם הוא קפץ ממקומו ורץ לעשות את ההשתדלות הנדרשת כדי להצילו ולסייע בעדו (מתוך ספר 'בפיקודי אשיחה' חלק ג עמוד סט-שס).

6) שימש כאבד"ק סטאפטשעט ויאשיניצא ומנוחתו כבוד בעיר דוקלא. היה נכדו של הרה"ק רבי דוד מסאטינוב זי"ע והרה"ק רבי ישראל חרין זצ"ל בעל 'תפארת ישראל'. תלמיד מובהק להרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע בעל 'זרע קודש'. ספרו 'רביד הזהב' נדפס על ידי בנו רבי משה מיאשיניצא בשנת תרל"ז, עם הסכמות נלהבות מהרבה מגדולי צדיקי דורו.

7) נדפס בספר 'אוצרות יוסף' - דרשות חלק א, דרוש ו.

8) הנגיד ר' שלמה דייכעס ז"ל נולד בשנת תקס"ה בעיר קראקא לאביו רבי אהרן ז"ל. הוא שימש במשך שנים רבות כסגן ראש ראשי הקהל בקראקא ויועץ בית המועצה העירוני. רבינו העיד עליו (שם), ש"היה איש ירא ומקיים מצוות התורה ועשה צדקה בממונו". התפרסם במיוחד בזכות תרומה גדולה שנתן להקמת בנין בית החולים היהודי בעיר, וקיבל

כולה - אין נשאלין עליה, ואם נשאר כזית, אז מגו דקמהני שאלה אכזית הזה, מהני נמי על כל הכר, עיין שם היטב.

והנה מבואר ברש"י שם (ד"ה מיגו) דאין הכוונה דהשאלה מוסבת על כל הככר מטעם מגו הנ"ל, דבאמת אַמָּה שאינו בעולם אי אפשר לאיתשולי, רק כיון דהכזית הזה ישנו בעולם, על כן על זה הכזית אפשר לאיתשולי, ואם כן על ידי התרת החכם הרי בטל הנדר למפרע, דחכם עוקר הנדר מעיקרו (כתובות עד:), על כן ממילא כל הככר נותר למפרע, עיין שם היטב.

ולכאורה אכתי קשה, דנהי דחכם עוקר מעיקרו, עם כל זה כיון שהשאלה הוא רק על הכזית הזה, אם כן ראוי שהחכם יתיר למפרע הכזית הזה לבד, ויחשב כאילו נדר על כל הככר חוץ מהכזית הזו, ומדוע נותר כל הככר למפרע, אולם התירוץ פשוט, דהא קיימא לן (נדרים כה:) נדר שהותר מקצתו הותר כולו, וזה פשוט.

ובהא נדנדר שהותר מקצתו הותר כולו יש שני טעמים. האחד, הוא טעם הירושלמי בנדרים (פ"א ה"א), דמשום דכתיב (במדבר ל, א) 'כל היוצא מפיו יעשה', על כן אין לנדר קיום רק אם מוכרח לקיים כל היוצא מפיו, ולא כשהותר מקצתו. השני, הוא מה שכתב הרא"ש בנדרים (סו. ד"ה שהנדר), דאמרינן דלא נדר מעיקרא אלא על דעת שתתקיים כולו, נמצא התרת מקצתו - פתח לכולו עכ"ל.

ואף לדברי הרא"ש הנ"ל אין להקשות בסוגיא דשבועות הנ"ל דקאמר, מגו דמהני שאלה אכזית בתרא מהניא ליה שאלה נמי אכזית קמא, והסברתי למעלה, שהוא מטעם נדר שהותר מקצתו וכו'. ואמאי, והא עיקר הטעם בהא נדנדר שהותר מקצתו וכו' הוא משום דנחשב לפתח, ואם כן הא על מה שאינו בעולם אין נשאלין אפילו על ידי פתח, דהא באכלה כולה - אפילו שאלה על ידי פתח אינה מועלת.

דזה אינו, דיש לומר דרק פתח בלתי סתמי, אף שהוא שכיח ולא חשוב נולד, עם כל זה אין בכוחו להתחרט מכח זה על מה שאינו בעולם עוד, מה שאין כן כאן דהותר מקצתו, ואם כן לסברת הרא"ש הנ"ל דבסתמא דעת אדם כן הוא, שרוצה שתתקיים כל כוונתו, ואם אין כולו מתקיים אז אין רוצה אף במקצתו, ואם כן הוי כמו תנאי בנדר, וחשיב נדר ופתחו עמו, וכאילו היה הפתח בשעת הנדר, שאז עדיין היה כל הככר בעולם, ועל כן שפיר מהני.

ועוד, דגם זה אינו ברור אי הא דאכלה כולה אין נשאלין הוי אפילו בשאלה על ידי פתח, דיש לומר דרק חרטה אין מועלת על מה שאינו בעולם, אבל פתח דמטעם נדר טעות הוא (עיין ר"ן נדרים כא: ד"ה אין) - שפיר מהני אפילו בכהאי גוונא, דסוף סוף הרי טעה, ומה בכך שכבר נאכל. ורק בחרטה דאיננה טעות (ראה שם), רק גזירת הכתוב הוא שכשהבעלים מתחרטים אז יש לחכם כח לעקור הנדר, אז יש לומר שהתרת החכם יש לה חלות רק על דבר שישנו בעולם, ויש לדבר בזה הרבה ואין כאן מקומו.

סתם בן אדם כשאנו מקצר - יש לדייק שכוונתו להוסיף

בגמרא בבא בתרא (קלח:), שכיב מרע שאמר, תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי כראוי לו, נוטלן ונטול את חובו, ואם אמר בחובו - נוטלן בחובו. משום דאמר כראוי לו - נוטלן ונטול את חובו, ודלמא כראוי לו בחובו קאמר. אמר רב נחמן, אמר לי הונא, הא מני - רבי עקיבא היא דדייק לישנא יתירא וכו'.

עיין שו"ת מהר"ם בר ברוך (מורטנבורג, דפוס פראג סימן תתמג) ^א. ועיין נדרים (סב:), עיין שם בר"ן (ד"ה ומקשו) דכתב: דכיון דהוה ליה למימר 'עד הגשם', ואמר 'עד הגשמים', לטפויי קאתי, שיהיו גשמים בפועל, ולא זמן גשמים לבד, עיין שם היטב. והוא חידוש דדייקין כל כך בלשון של סתם בן אדם, דהיה יכול לקצר ולומר 'גשם' תחת 'גשמים' ואמרינן משום זה דלטפויי אתי.

ועיין עירובין (נג:), רבי יוסי הגלילי הוה קא אזיל באורחא, אשכחה לברוריה, אמר לה, באיזו דרך נלך ללוד, אמרה ליה, גלילי שוטה, לא כך אמרו חכמים (אבות פ"א מ"ה) אל תרבה שיחה עם האשה, היה לך לומר 'באיזה ללוד'.

עשה ד'ואהבת לרעך כמוך' שייך גם באשת איש אלא שלא אורח ארעה לכתוב בה

בגמרא קידושין (כב:), לו אשה ובנים ולרבו אין אשה ובנים - אינו נרצע, שנאמר (דברים טו, טז) 'כי אהבך ואת ביתך'. ועיין במהרי"ט שם (ד"ה לו), וז"ל: ואם תאמר למה צריך שיהא רבו בנים, ד'בית' לא משמע אלא אשה, דהא גבי כהן גדול דכתיב (ויקרא טז, יא) 'וכפר בעדו ובעד ביתו', דרשינן בריש יומא (ב. 'ביתו' - זו אשתו, ולא בעי שיהיו לו בנים... ועוד יש לומר, דהכא מענינא דקרא, דיהיב טעמא 'כי אהבך ואת ביתך', ועיקר אהבה שהוא מחבב את הבנים למצוא חן בעיני אדם, דאשתו לאו אורח ארעה, עכ"ל.

וצריך עיין גדול מה שכתב 'דלאו אורח ארעה', דרק לאהוב אותה בשביל חימוד אסור, אבל לאהוב מעשיה הטובים, שהיא חומלת עליו, וזנה אותו בריח וכוונמה - ודאי דרשאי, דאם לא כן - אטו עֲשֵׂה ד'ואהבת לרעך כמוך' (שם יט, יח) ליכא באשת איש, והוי מתחייבת סייף מְעֵשָׂה הנ"ל כגמרא פרק אלו נערות (כתובות לז:), ובמשנה נדרים (סה:), דחייב מזונות עני ממקרא הנ"ל, ופשיטא דהוא גם בעניה אשת איש.

וצריך לומר כוונתו, דלאו אורח ארעה למכתב לשון זה באשה, דרק 'ואהבת לרעך כמוך' אשה רק נכללת, אבל למכתב לשון 'אהבה' על אשת איש בפרט לאו אורח ארעה, כיון דלא נתפרש שהאהבה היא שאהוב מעשיה הטובים.

הטעם שמועיל להשאל על דבר שאינו בעולם אם נדר שהותר מקצתו נחשב פתח בש"ס שבועות (כה:), דבנשבע על הככר ואכלה

(א וז'): 'וששאלתם, ראובן ושמעון הלכו בדרך, אמר ליה ראובן לשמעון, שמור לי מעות אלו, אמר שמעון אין לי מקום. אמר לו ראובן צרור אותם בסדינך, לטוף נגנבו וטוען שמעון עשיתי כאשר דברת, וראובן טוען שפעת בהן בישנך בשוק בין הגנבים. נראה, שאילו סתם הפקיד לו

מעותיו וצררם שמעון בסדינו יכול ראובן לטעון טענה זו, אבל עכשיו שאמר לו שמעון אין לי מקום להשימם ואמר לו ראובן צררם בסדינך, שניהם נתרצו בשמירה פחותה... ומנלן דדייקין לישנא דייתורא, דתנו רבנן (בבא בתרא קלח:) וכו'.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מרגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com